

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГУМАННО-ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ ДО МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕС ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

***Анотація.** Статтю присвячено особливостям впровадження гуманно-особистісного підходу до молодших школярів у процесі педагогічного спілкування. Аналіз наукової літератури засвідчив, що введення поняття «школа», «виховання», «розвиток», «освіта» є перспективним для означення і нового осмислення вчителем. У публікації здійснено аналіз емпіричного дослідження, за результатами якого можна сформулювати деякі поради впровадження гуманно-особистісного підходу до молодших школярів у процес педагогічного спілкування.*

***Ключові слова:** гуманно-особистісний підхід, педагогічне спілкування, освіта, гуманні стосунки, виховання*

Спілкування - це складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми і групами, в якому здійснюється обмін інформацією, сприйняття і розуміння партнера. Воно є двостороннім процесом, який можливий лише між живими істотами.

Спілкування двох індивідів, які є активними суб'єктами, передбачає налагодження спільної мовленнєвої діяльності, переважно діалогічного типу, активний обмін інформацією, взаємовплив. Його ефективність вимірюється тим, наскільки вдалось здійснити цей вплив. Це означає заміну самого типу взаємин, що склались між учасниками.

Розрізняють три стилі спілкування: авторитарний, демократичний та ліберальний. Вони характеризують не лише спілкування, а її манеру поведінки вчителя щодо своїх учнів, тип його влади, ставлення до роботи та інших. Авторитарний учитель, самочинно визначаючи спрямованість діяльності групи, вказує, хто з ким повинен працювати, як робити. Це гальмує ініціативу учнів. Педагог, що обрав демократичний стиль, спирається на думку колективу, прагне донести мету діяльності до свідомості кожного учня, і підключити всіх до активної участі в обговоренні роботи. Ліберальний учитель прагне не втручатись в життя колективу, легко підкоряючись часто-густо суперечливим впливам.

Початкова школа є вихідною ланкою освіти. Саме тому зміст і методика початкової освіти повинні забезпечувати психічний розвиток дитини, формування у школяра таких навчальних умінь, які дозволять без жодних труднощів продовжити свою освіту в середній ланці. Для освоєння учнями гуманістичних цінностей педагогу необхідно глибоке проникнення у психологічні та фізіологічні особливостей дітей молодшого шкільного віку. Як відомо у молодшого шкільному віці для дитини головною є потреба у спілкуванні з дорослим. У період, коли дитина знаходиться у школі, найбільше вона спілкується з вчителем та своїми однокласниками.

Потреба в спілкуванні носить соціальний характер. Саме в спілкуванні зі значущим дорослим відбувається становлення людської особистості, формування моральної сфери, світогляду. Спілкування з дорослим - рушійна сила психічного розвитку дитини. У процесі спілкування відбувається зародження нової мотивації й нової форми діяльності.

Спілкування служить соціалізації особистості, яка полягає, по-перше, у нагромадженні й засвоєнні знань про дійсність, по-друге, у формуванні вмінь, здатності й, по-третє, у процесі спілкування дитини з дорослими здійснюється процес виховання, тобто формування систем соціальних установок, норм, цінностей, одним словом - формування ціннісної орієнтації особистості. Виховання здійснюється в процесі спілкування й неможливе без нього.

Гуманно-особистісний підхід до дитини потребує нового осмислення вчителем таких базових понять освітнього процесу, як школа, виховання та освіта, розвиток, учитель, учень, урок. Урок - це ще одна сходинка до храму знань і умінь (Я.Корчак). У розумінні Ш.О.Амонашвілі, школа - це скелясті гори, тяжкі сходинки підйому, піднесення душі, котрі

потребують сили волі, ретельності, відданості, вони „вчать керувати порядком із хаосу". А носієм школи є вчитель, тобто вчитель і є школа, школа в ньому, а не поза ним" [5, 12].

В основі педагогічної думки основна увага зосереджувалася на необхідності гуманізації відносин між вчителем і учнями задля розвитку їх інтелектуальних здібностей і розумового самовдосконалення. Водночас відсутнє акцентування на процес формування гуманних взаємин за допомогою спілкування між вихованцями і механізм їх впровадження в педагогічну практику. В фундамент гуманно-особистісного підходу поклали свої здобутки М.Ф.Квінтіліан, Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Г.С.Сковорода, К.Д.Ушинський, Л.М.Толстой. А.С.Макаренко. Я.Корчак, В.О.Сухомлинський.

Гуманні стосунки на уроці і поза ним мають стверджувати людські чесноти кожної дитини - здібної і нездібної, красивої і некрасивої, попереджувати страх перед іншою людиною і покаранням. На уроці мають створюватись особистісно-орієнтовані доброзичливі стосунки, за яких діти не бояться висловити свою оцінку, навіть ту, що не збігається з думкою вчителя. Цим самим вони реалізують своє право самостійно мислити. Педагогічна мудрість вчителя, котрий обрав стиль справді гуманного, зверненого до особистості кожної дитини спілкування, у тому й полягає, щоб дитина ніколи не втратила віру свої сили, не відчувала, що в неї нічого не виходить. Гуманно-особистісний підхід до таких учнів полягає у створенні відповідних умов і застосуванні специфічних прийомів перевірки й оцінювання. Необхідно створити атмосферу максимальної доброзичливості.

Видатний педагог-гуманіст, В.О.Сухомлинський стверджував самоцінність дитячої особистості необхідність зосередження педагогічного процесу на потребах розвитку інтелектуальних, духовних, трудових, фізичних сил кожної дитини в активній діяльності, як індивідуальній, так і колективі, різних видах спілкування дитини і дорослого.

У педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського щодо спілкування у гуманно-особистісному підході у формуванні особистості молодшого школяра. В одній із „Ста порад учителю" він писав, „що людина найкраще виховується, тоді, коли вона виховує інших, турбується про інших людей. Наш педагогічний колектив прагне того, щоб уже в роки отроцтва кожний вихованець виявляв сердечну доброту про маленьку дитину" [8, 496]. Серед основних принципів, які пронизують теорію і практику В.О.Сухомлинського є принцип реалізації у вихованні особистості гуманістичної ідеї. Згідно з нею, найкращим, психологічно довершеним інструментом, який спрацьовує, викликає відгук дитячої душі, бажання стати кращим - це звернення педагога до серця й розуму дитини, а не намагання повчати, вказувати їй, розпоряджатись нею. За такої умови не лише відбувається вплив учителя на вихованця, а й поєднання їхніх прагнень, зусиль у спільну дію, виникає об'єднуючий мотив, який забезпечує гуманне спілкування вихователя і дитини, їх суб'єкт-суб'єктну взаємодію.

Педагог-гуманіст вважав важливим чинником становлення особистості дитини спілкування учнів та вчителя з природою. На його думку, світ природи - багатюще джерело емоцій, і саме завдяки безпосередній дії на відчуття природа впливає на розум, вона робить широким, ясним, світлим те віконце, крізь яке дитина дивиться на світ. Водночас, він наголошував, що „пізнання краси ушляхетнює дитини, вона стає красивою" [9, 280].

Вагомий внесок в теорію і практику нової системи виховання та освіти, заснованої на гуманно-особистісному підході, зробив Ш.О.Амонашвілі. За творами відомого педагога було складено десять заповідей гуманно-особистісного підходу. Перша заповідь пояснюється тим, що у гуманістичному суспільстві виховання може бути лише гуманістичним. Головним принципом такого виховання - повернути увагу дитини до виховного процесу, зробити її нашим добровільним помічником у своєму ж вихованні. Суть другої заповіді у тому, що спілкування - суть життя людей. Головний метод гуманістичного виховання - дати дитині радість спілкування з нами: радість спільного пізнання, спільної праці, відпочинку. Він вбачав, що найкраще дитина буде відкриватись, спілкуватись лише тоді, коли бачитиме, що вчитель гуманний. Ставиться до неї з повагою, розумінням, зможе вислухати його, допомогти. Педагог наполягає: Кожна дитина з'явилась на цей світ не випадково: вона

народжується тому, що мала народитись. І найголовніша місія відводиться учителю, який має виконати свій обов'язок" [2. 113].

Під час педагогічної практики в СЗОШ № 29 в м.Вінниці ми опитали учнів 3-4 класів з метою з'ясування їхнього ставлення до вчителя. Крім того, діти виконали творче завдання (малюнок „Моя вчителька“). Аналіз результатів засвідчив, що учитель для дітей є ідеалом. Вони беруть з нього приклад. У відповідях учнів звучала думка про те, що вчитель „гарно спілкується з ними“, „гарно ставиться до них“, „відповідає на всі питання, які цікавлять учнів“. В оцінці Сергія М. (9 років) відповів, що вчитель для нього це „друг та порадник“, з ним завжди можна знайти спільну мову. Про те не всі учні позитивно відкликаються про свого учителя, приблизно 2% учнів відповіли, що вчитель лише кричить на них, при виставленні оцінок кричить на них.

Після цього діти отримали завдання - намалювати те, якою вони бачать вчительку і передати свої почуття за допомогою малюнка. Малюнок учениці Тетяни В. (9 років) приємно нас вразив. Учениця закарбувала у ньому свою щирю дитячу повагу до педагога. Відчувається доброзичлива увага дівчинки до наставниці. Тетяна В. зобразила свою вчительку теплими кольорами, з посмішкою - вона любить вчительку і захоплюється нею. Одяг педагога розфарбовано яскравими кольорами, це означає те, що вчитель завжди веселий та привітний. Деталі одягу змальовані до „дрібничок“.

Рис. 1. Моя вчителька. Робоча учениці 3 класу Тетяни В.

Аналіз зібраного емпіричного матеріалу дозволяє сформулювати деякі педагогічні поради впровадження гуманно-особистісного підходу до молодших школярів у процес педагогічного спілкування:

1. Спілкуючись із дітьми щоденно па трьох-чотирьох уроках, учитель зобов'язаний знайти можливість, щоб кожна дитина змогла відповісти йому кілька разів, щоб вона отримала підтримку своїх зусиль, словом чи логиком. Інакше поступово зростає недовірливість дитини до вчителя, народжується замкненість.

2. Необхідно спеціально продумувати, як розширювати і збільшувати взаємодію вчителя і учня. Найкраще робити на їх думку у процесі спілкування. Адже у спілкуванні можуть проявитись спільні інтереси, ідеї, захоплення. У таких випадках вчитель повинен бути дуже обережним, не пропустити жодної деталі. Адже спілкування - це розмова душ, це обмін почуттями, а вони загальні для всіх, певною мірою рівні як у дорослих, так і в дітей.

3. Вчителю варто пам'ятати про це, намагатись не допускати помилок у навчанні та вихованні дітей, будувати індивідуальний підхід до кожного учня, забезпечувати особистісний вплив на систему дитячого світовідношення у процесі спілкування. Лише гуманно-особистісний підхід учителя до вихованців уможливить ефективність освітнього процесу в сучасній початковій школі.

Література:

1. Амонашвили Щ.А. Гуманно-личностный подход к детям. М.: Издательство «Институт практической психологии»; Воронеж: Издательство НПО «МОДЖ», 1998. 344 с.
2. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети! М.: Просвещение. 1983. 208 с.

3. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. М: Универс, 1990. 560 с.
4. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике - 238 с.
5. Амонашвили(И.О. Школа життя Пер. і рос. Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім, М.К. Рєріха. 2002. 170 с.
6. Балл Г.А. Психологические принципы современного гуманизма / Вопросы психологии. - 2009. - № 6. - С. 3-11.
7. Катерина Швець, Інна Сидорець. Феноменологічна теорія Карла Роджерса//Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології(Вінниця. ВДПУ ім. М. Коцюбинського 2008.) / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2008 – С. 52-54
8. Леонтьев А.Л. Психология общения. - М: Академия. 2007. - С. 75.
9. Сухомлинський В.О. Методика виховного процесу Вибрані твори: В 5-ти т. - К.: Рад. шк., 1979. - Т. I. - С 495-497.
10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям //Вибрані твори: В 5-ті т.-Т. 3. - К.: Радянська школа. 1977. - С 7-282.
11. Сухомлинський В.О. Людина - найвища цінність Вибрані твори: В 5-ти т. - Т. 3. - К.: Радянська школа, 1977. С. 446-472.
12. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа // Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. шк.. 1977. Т. 4. -С. 7-390.

Микичур Т.С.

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ГУМАННО-ЛИЧНОСТНОГО ПОДХОДА К МЛАДШИМ ШКОЛЬНИКАМ В ПРОЦЕСС ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ

Статья посвящена особенностям внедрения гуманно-личностного подхода к младшим школьникам в процесс педагогического общения. Анализ научной литературы показал, что введение понятия «школа», «воспитание», «развитие», «образование» является перспективным для определения и нового осмысления учителем. В публикации осуществлена анализ эмпирического исследования, по результатам которого можно сформулировать некоторые советы внедрения гуманно-личностного подхода к младшим школьникам в процесс педагогического общения.

Ключевые слова: гуманно-личностный подход, педагогическое общение, образование, гуманные отношения, воспитание.

Mikichur T.S.

PECULIARITIES OF THE INTRODUCTION OF A HUMANE-PERSONAL APPROACH TO JUNIOR PUPILS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION

Annotation: The article is devoted to the peculiarities of the introduction of human-personal approach to younger students in the process of pedagogical communication. Analysis of scientific literature shows that the introduction of the concept of "school", "education", "development", "education" is promising for the definition and new understanding of the teacher. The article analyzes the empirical research, the results of which can be formulated some tips for the introduction of a humane personal approach to younger students in the process of pedagogical communication.

Key words: human-personal approach, pedagogical communication, education, human relations, education.